Erindringer fra Gørding – og fra '68

Af Svend Aage Hansen

Fra Svend Aage Hansens erindringer har vi fået lov til at bringe et uddrag, der handler om hans barndom i Gørding. Vil man vide mere om hans studietid, hans arbejde i statens og det private sparekassevæsens tjeneste – og hans voksne familieliv – må man læse han erindringer. De starter sådan:

Det har sikkert været småt med glæden, da jeg den 4. april 1919 kom til verden. Som resultat af forholdet mellem min 19-årige moder, Marie Mikkelsen, og den kun et år ældre malersvend fra Fyn, Karl Hansen, var jeg næppe noget velkomment tilskud til den lille familie i stationsbyen Gørding i det vestjyske – en familie som foruden min mor bestod af mine bedsteforældre, Peder Mikkelsen (f. 1877) og Ane Dorthea Toft (f. 1870).

Hele min barndom og tidligste ungdom indtil jeg efter endt studentereksamen som 20-årig påbegyndte mine universitetsstudier i København levede jeg i denne lille familie, og denne baggrund har nok præget mig mere end noget andet.

Min morfar var 42 år, da jeg blev født. Han stammede fra Jerlev ved Vejle som søn af smeden, Hans Mikkelsen, i Stubdrup. Det var et fattigt hjem med mange børn, og allerede før konfirmationen begyndte han som 12-årig en tilværelse som tjenestekarl på forskellige gårde, først på Vejleegnen, senere på Fænø og i Føvling og Folding sogne. I Folding lærte han min mormor at kende. Hendes far var smeden og gårdejeren Peter Hansen Toft på Kokkenborg, den af de store går i Foldingbro, som lå tættest på den daværende Kongeågrænse.

Efter at være blevet gift slog mine bedsteforældre sig ned i Gørding, en stationsby i god vækst på den ret nye Lunderskov-Esbjerg bane. I de første år var min morfar beskæftiget ved teglværksarbejde, senere ved anlægsarbejdet på Bramming-Funder banen, og som medhjælper på stationsbyens tømmerhandel. Et par år efter at jeg var født, resulterede fredskrisen efter første verdenskrig i et voldsomt tilbageslag i byggeaktiviteten. Det medførte, at min morfar mistede sit arbejde på tømmerhandelen og ikke så andre udveje end at tage fat som landmand. Han erhvervede til den ende en lille ejendom i Hessellund, 3 km nordvest for stationsbyen i udkanten af nogle hede- og moseområder. Ejendommen, som var rejst med nye bygninger efter en brand, lå isoleret langt fra naboer, kun forbundet med markveje til det øvrige af landsbyen Hessellund. Ejendommen på ca. 10 tdr. land kunne nogle år i begyndelsen bære hjælp af en tjenestedreng, men bortset herfra blev den udelukkende drevet ved familiens

hjælp, og det betød for det tunge arbejdes vedkommende af min morfar.

Mormor glemte vist aldrig, at hun var gårdmandsdatter fra Kokkenborg. Hun holdt af at fortælle om barndomstiden i Foldingbro, om det spændende liv ved grænsen med smugleri og kontroverser med tyskerne. Og hendes lidt nedladende holdning til sin svigerfamilie var nok præget af bondens traditionelle syn på arbejderne.

Fraflytningen fra stationsbyen til huset ude på kanten af heden var en forandring hun aldrig forsonede sig med. Forståeligt nok! Det betød jo at det samkvem med en stor vennekreds, hun havde været vant til, blev skåret bort. Denne omplantning, samtidig med overgangsalderen, gav sig udslag i hyppige og lydelige depressionsanfald, hvorunder hun beklagede sig over den triste tilværelse, som var blevet hende til del.

I den situation fik jeg tidligt en stor plads i hendes hjerte. Det passede hende, at jeg altid var der som en form for underholdning, ofte i helt bogstavelig forstand, idet jeg – da jeg blev lidt ældre – tilbragte megen tid med at læse højt for hende, mens hun sad med sit håndarbejde. Det nød jeg lige så meget som hende. Romanernes brogede verden var en kærkommen adspredelse i den ensformige og isolerede tilværelse fjernt fra andre mennesker. Her lærte jeg H. F. Evalds og Carit Etlars spændingsromaner at kende, og her opstod min historiske interesse, lysten til at lære realiteterne at kende bag romanernes forskellige personer.

Om sommeren tilbragte jeg det meste af tiden med at arbejde i min have, anlagt på det nærliggende Troldhøj. Et lille drivhus havde

Bedsteforældre Ane og Peder Mikkelsen med børn omkring 1906. Børnene er fra venstre: Marie (min mor), Else og Hans. Foto i privateje

min morbror Hans bygget til mig af glasrester, og jeg blev snart i stand til at dække familiens forbrug af tomater og agurker. Derudover var det stenbedsplanter ne, som kaldte på interessen og efterhånden resulterede i en pæn samling.

Ud over vor lille husstand i Hessellund bestod den nære familie af min moster Etta (Else f. 1902) og min morbror Hans (f. 1903) og senere deres ægtefæller og børn.

Jeg var glad for begge min mors søskende. Hans havde samme rolige og positive gemyt som min mor. Som søn, og som den yngste, var han helt klart sin mors yndlingsbarn. Jeg imødeså altid hans søndagsbesøg med forventning og glæde, fordi han som regel havde tilrettelagt nogle fornøjelige aktiviteter for mig. Han udfyldte i mange henseender savnet af en far. Han lærte mig at ride og cykle, han spillede bold og hån byggede mig et lille drivhus af glasrester, som en glarmester overlod ham.

I barndommen var jeg lige så glad for moster Etta og hendes mand, Anton. De havde i midten af 20'erne overtaget et husmandsbrug udstykket fra præstegårdsjorden ved Gørding Kirke. Dem nød jeg at besøge, for Anton var vittig og morsom, og moster forkælede mig med is og god mad.

Denne idyl skulle imidlertid ikke vare ved. Krisen i 30'erne slog bunden ud af det nyoprettede husmandsbrug, som de blev tvungen til at afstå. Anton forsørgede derefter i nogle år familien som reservepost og med andet løst arbejde. For Else resulterede skuffelsen herved i en tydelig mental ændring præget af frustation, bitterhed og misundelse. Spirerne havde længe ligget latent. Som den mellemste

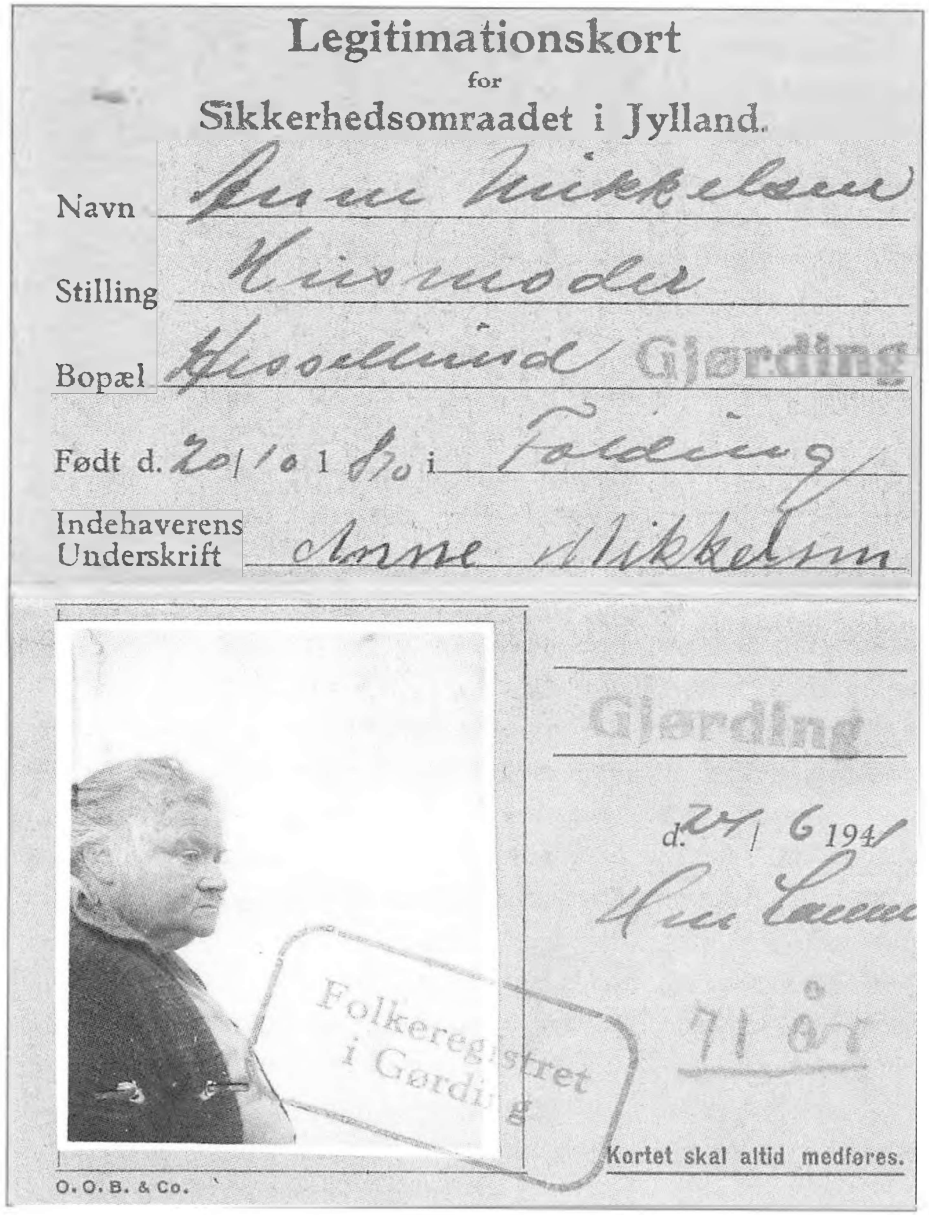
Legitimationskort
for
Sikkerhedsomraadet i Jylland.
Navn Anne Mikkelsen
Stilling Husmoder
Bopæl Hessellund Gjørding
Født d. 20/10 1870 i Foldeng
Indehaverens Underskrift Anne Mikkelsen
Gjørding
d. 27/6 1941
71 år
Folkeregistret i Gørding
Kortet skal altid medføres.
O.O.B. & Co.

Mormors (Anne Mikkelsen 1870-1948), legitimationskort fra Besættelsen 1941. Privateje

af tre søskende havde hun følt sig forfordelt over for min mor, som havde gennemført en god skoleuddannelse, og som stod sine forældre særligt nær ved stadigvæk at bo derhjemme. På lignende måte rettede misundelsen sig mod hendes broder, Hans, der som eneste søn og yngste barn så åbenbart var sin mors yndling.

Hans' forlovelse og ægteskab med Clara Nielsen fra stationsbyen Gørding skærpede yderligere disse modsætninger. Clara var et charmerende menneske, som hurtig fik en fremtrædende plads i svigerforældrenes hjerter, men de to svigerinder, Else og Clara kunne mildt sagt ikke fordrage hinanden.

Jeg var som sagt glad for begge familier og forsøgte at balancere, men det var svært at undgå at blive inddraget og udnyttet i dette spil. Til sidst i 1934 ramlede det hele sammen. Morbror Hans døde kun 32 år gammel efter en operation for mavesår på Varde Sygehus. Jeg skal sent glemme den strålende majdag, da Clara bragte os det triste budskab. Min gamle bedstemor var fuldstændig utrøstelig og kom nok aldrig helt over dette tab.

For Clara var det naturligvis et særlig hårdt slag. Hans havde haft godt arbejde som mekaniker og de havde netop glædet sig til at flytte ind i en lille bungalow, som var under bygning i Bramminge. Nu var det hele slået i stykker. Clara forlod byen og tog job som husbestyrerinde og hjemmehjælper i København, hvor jeg gennem årene nød godt af hendes venskab lige til hendes død i 1990 .

Hendes forsvinden fra scenen løste ingenlunde familiekontroverserne. Moster Ettas og onkel Antons jalousi og misundelse rettede sig nu stadig skarpere mod min mor og mig selv. Det forstærkedes, da jeg blev student og påbegyndte en lovende karriere, og det uddybedes, da min mor i 1959 købte faderens hus på vilkår, som de betragtede som for gunstige. Under min mors sygdom viste de ikke

Barndomshjemmet i Hessellund - bygget i 1922. Foto i privateje

nogen interesse for hende, og efter hendes død i 1965 afbrød de forbindelsen til mig. Det samme gjorde min kusine Anna og min fætter Christian, hvem jeg i øvrigt aldrig havde haft nære relationer til som følge af aldersforskellen og mangelen på fælles interesser.

I barndommens uskyldige verden er det svært at forstå og acceptere de skår, som sådanne familiekontroverser fører med sig. Men skuffelserne må bæres, både de små i barndommen og de større siden hen.

Var det trods alt ikke en god barndom? Det er jo det evigt tilbagevendende spørgsmål. Ja, jeg har aldrig følt andet. Vænnet, som jeg var, til ensomheden sammen med udelukkende voksne og ældre mennesker, var der i og for sig intet, jeg savnede. aldrig på noget tidspunkt mærkede jeg, at jeg skulle være uønsket eller uvelkommen,

tværtimod. Mine bedsteforældre fik så vidt jeg kan skønne hurtigt afreageret chokket ved at blive belemret med en uægte unge. Da jeg var ved at være voksen, gav onkel Anton (Christensen, gift med min mors yngre søster Else) udtryk for, at bedsteforældrene repræsenterede meget gammeldags holdninger. Det var et udsagn, jeg bed mærke i, for sådan havde jeg dengang slet ikke opfattet dem. Set med den yngre generations øjne var der måske nok dækning for hans synspunkt. Men jeg tror stadig ikke, at deres holdninger var særlig antikverede sammenlignet med andre af deres egen generation og egen omgangskreds. Måske tværtimod.

Min morfar var en tålmodig slider, som passede sit lille landbrug til punkt og prikke. Han var fåmælt og havde ikke særlig udtalte politiske holdninger, men stemte radikalt, som det var skik og brug for den tids mindre landbrugere. Der var imidlertid en sag, som stod ham nær. Det var afholdssagen, som han tidligt havde tilsluttet sig i reaktion mod hans egen fars noget umådeholdne drikkeri. Det førte til et mangeårigt formandskab for den lokale afholdsforening, og selv i hans høje alder rynkede han på næsen, når vi tilbød et glas vin til maden. Han rørte det ikke. Når der blev festet med naboer i anledning af fødselsdage o.l. husker jeg det særlige indslag, at han som oftest læste op af nogle jyske fortællinger. Det var noget helt afvigende fra nabokredsens festmønster, hvor mændene hurtigere gik over til kortspillet.

I religiøs henseende var mine bedsteforældre præget af en dogmatisk børnelærdom, dybt troende, men indifferente over for de konkurrerende kirkelige retninger. Missionsfolkene betragtede de nærmest som lidt naragtige. Almindelig kirkegang deltog mine bedsteforældre ikke i, men radioens søndagsgudstjenester derimod hørte de altid.

Luftfoto af Hessellundvej 10, der i dag ejes af Magnus Sørensen, der i 1947 købte den af Peter Mikkelsen. Foto: Vagn Olesen

Jeg ønskede ikke at blive konfirmeret, da jeg nåede i den alder. Men her blev der sagt stop, og jeg måtte meget mod min vilje »gå til præst«. Det var en elendig forestilling. Præsten var en gammel uengageret stivstikker. Hver time påbegyndtes og afsluttedes med en salme, mens størsteparten af den øvrige tid udfyldtes med oplæsning af det nye testamente. Præsten havde desværre opdaget, at jeg var god til oplæsning, så jeg tilbragte et halvt års tid med at læse højt af testamentet for mine mere eller mindre sovende lidelsesfæller.

Drøftelse af sexuelle emner var naturligvis tabu derhjemme, ligesom det i øvrigt var tilfældet i den tids landbosamfund. Men her var

nok et punkt, hvor navnlig min morfar anlagde en noget mere restriktiv linie. Jeg husker, at jeg som 16-17-årig fik foræret en bog om Bali af min mormor. Forsiden var prydet af en balipige med bare bryster. Det gav min morfar anledning til højlydt at bebrejde hende, at hun forærede en dreng den slags ting. (Jeg blev ikke skadet – jeg har aldrig senere været i særlig grad brystfixeret.)

Jeg har gode grunde til at tro, at min far og mor virkelig vedblev at holde af hinanden. Hvorfor blev de så ikke gift? Så vidt jeg har kunnet skønne på grund af kludder i forholdet mellem min far og min morfar. Da min mor var blevet gravid, ønskede min morfar, at de unge giftede sig. Min far mente imidlertid, at de endnu var så unge, at han gerne ville se tiden lidt an. Da jeg var født, ønskede min far at se mig, men blev afvist med den begrundelse, at nu var det for sent, de skulle nok selv klare sagerne. Jeg forstår det sådan, at de ikke ønskede at afgive hverken mig eller min mor. Det fik jeg bekræftet flere gange senere, når min mor luftede planer om at flytte hjemmefra med mig og skabe sit eget hjem. Det hindredes hver gang bl.a. af hendes mors depressive reaktioner.

Disse vilkår – som hindrede min mor i at opbygge sin egen tilværelse – vil vi i dag opfatte som et noget egoistisk udslag af forældretvang. Det ville næppe heller være lykkedes at komme igennem med noget sådant selv ikke i 1919, hvis ikke min mor havde haft en så utrolig sagtmodig og opofrende karakter. Disse forhold hindrer imidlertid ikke, at de to gamle mennesker formåede at give mig en stille og tryg opvækst. Det negative bestod i, at jeg nærmest blev overbeskyttet: Badning om sommeren og leg på isen om vinteren

Brudebillede af Hans (farbror) og Clara Mikkelsen fra 1930. Hans døde allerede 4 år efter og Clara i 1990. Foto i privateje

ansås for restriktivt farligt, og Esbjerg, hvor jeg gik i gymnasiet betragtedes som et Chicago, hvor man ikke burde sætte sine ben efter mørkets frembrud.

Det satte snævre grænser for udfoldelse, og det følte i de sidste år, før jeg kom hjemmefra som lidt af en spændetrøje.

Jeg holdt imidlertid utrolig meget af min mormor. Det var jo hende, der altid var derhjemme, det var hende, der havde eftermiddagskaffen klar, når jeg kom fra skole, og det var hende, jeg underholdt mig med det meste af dagen. Det var en stor sorg for mig, da hun døde i maj 1948.

Min mor

Min mor, Marie Mikkelsen (30.5.1899-23.6.1965) var den ældste af tre søskende. Hun var opkaldt efter sin mormor, Marie Toft på Kokkenborg. Hun var opvokset i Gørding og havde gået i Gørding Centralskole. Hun var levende interesseret i skolearbejdet, og dyrkede specielt botanik, som den brillante lærer, J. Larsen-Petersen, forstod at vække interessen for hos mange, bl.a. også mig selv. Sin videre skolegang fik hun på Vejen Realskole. Det var sjældent, at piger dengang fik en sådan uddannelse og specielt døtre af jævne arbejdere. Det er næppe sket uden skolens positive påvirkning af forældrene.

Efter at have taget realeksamen o. 1914 blev hun ansat som defektrice på apoteket i Gørding hos apoteker Jensen. Arbejdet interesserede hende meget, og hun satte stor pris på sin arbejdsgiver.

Hun lærte min far, Karl Hansen at kende, mens han arbejdede hos malermester Rasmussen, der boede i Vestergade lige over for hendes forældres hus. Efter hvad hans søster, Betty Høyer har fortalt, var

Min mor Marie Mikkelsen 1889-1965, fotograferet 1955. Foto i privateje

hun med hjemme hos hans forældre på Fyn i påsken 1918, og hun har bevaret mindet om en pige, som virkede glad, harmonisk og positiv.

Det betød naturligvis en stor ændring i hendes tilværelse, da hun kort efter blev gravid og i april 1919 fødte mig. At de to mennesker ikke blev gift lagde grunden til en livslang skuffelse for min mor, som stadig mente min far var den eneste ene, hvorfor hun ikke senere indgik noget ægteskab. Modstanden kom som nævnt navnlig fra

hendes forældre, men kendsgerningen var nok også den, at min far næppe følte sig moden til og ej heller havde mulighed for at binde sig og stifte hjem. I øvrigt var de to mennesker, så vidt jeg kan skønne så forskellige af sind, at det sandsynligvis havde ført til et problematisk samliv. Det hindrer naturligvis ikke, at skuffelsen ved ikke at få lov til at prøve bæredygtigheden i forholdet måtte være stor. Resultatet blev, at hun blev boende hjemme og i øvrigt tog sig af sine forældre, så længe de levede.

Min mor fortsatte på apoteket, efter at jeg var født.

Det blev imidlertid et nyt chok for hende, da apotekeren nogle år efter døde af kræft. Han testamenterede hende en lille sum penge og et kønt skrivestel. Et billede af ham hang på hende væg, så længe hun levede. Den nye apoteker, Wiienstedt, indskrænkede og beholdt hende ikke længe, og samtidig var der sket den betydelige ændring, at hendes forældre og dermed også hende selv var flyttet til Hessellund til det isoleret beliggende hus mandssted. Nu stod hun uden arbejde og uden kontakter til sine tidligere venner og bekendte.

Resultatet blev, at hun besluttede sig til at tage en uddannelse som syerske på Odense Fagskole 1926. Herefter levede hun af at cykle ud med symaskinen på bagagebæreren og sy nyt og gammelt på gårdene i omegnen. Hun fik på den måde en fast kundekreds og tjente efter tidens målestok helt godt, men det var hårdt arbejde med de lange ture på cyklen i al slags vejr. Ofte måtte hun sidde og sy i dårligt opvarmede rum. Det satte spirerne til en gigtsygdom, som skulle forfølge hende resten af livet.

Ved min mors begravelse sagde præsten, at hun havde levet for at andre kunne få det bedre. Det er en meget præcis vurdering. Mig sørgede hun for gennem barndom og studieår. Og sine forældre hjalp hun med landbruget, så langt kræfterne rakte. Som regel deltog hun i

Min mor og mig selv omkring 1921. Foto i privateje

morgenmalkningen, inden hun tog af sted på sit arbejde, og om aftenen var der ligeledes adskilligt at hjælpe til med. Samtidig var både hendes og hendes mors interesse for strikket eller broderet – samtidig med at der blev hørt radio eller læst højt. At fremstille kønne og nyttige ting gav hende sikkert en stor tilfredsstillelse. I sine sidste år optog porcelænsmaling hende meget, og hun har også her efterladt sig ting af stor skønhedsværdi.

Var hun er kærlig mor? Næppe målt med nutidens målestok. Der blev ikke ødslet med kærtegn. Hun var derimod i ordets egentlige forstand omsorgsfuld. Rent fysisk sørgede hun for, at tingene fungerede som de skulle, og psykisk skortede det ikke på gode tilskyndelser under opvæksten. Jeg fik indskærpet pligten til at passe min skolegang til punkt og prikke, men der var sjældent ros for resultaterne, derimod advarsler om at nu skulle jeg jo ikke tro for meget om mig selv. Min mor opfandt janteloven længe før Aksel Sandemose.

Mor var strengt sparsommelig. De penge, hun tjente, blev sammen med børnepengene fra min far sparet op til min uddannelse. Hun var dermed også god for kontanter i den periode i 30'erne, da kontanter var en mangel vare og tiden op til terminerne var et mareridt. Derfor var det ofte hende, som måtte træde til og redde stumperne, når det så truende ud både for min bedstefar og hendes søster og svoger, som var blevet belemret med en af de nye umulige husmandsbrug fra 1919-loven. ... Så var hun populær. Til gengæld var der grænser for popularitetens, når hun gerne så en begyndende tilbagebetaling af lånene. Ved siden af den energiske arbejdsindsats var der imidlertid også plads til og råd til at slappe af og more sig. Ferierne var et høj-

Mor sidder yderst til højre på billedet af gymnastikpiger fra Vejen Realskole omkring 1914. Foto i privateje

depunkt. Gennem mange år tog hun og jeg cyklerne og kørte til Vejle kanten, hvor min morfars familie boede. Det blev nogle uforglemmelige lyspunkter i den ellers ensformige hverdag, og ved disse lejligheder var hun af den opfattelse, at der ikke skulle spares, hvor man kunne skabe glæde for sig selv og andre.

Det er nok med blandet glæde, at min mor har set, at jeg valgte en uddannelse, som førte mig langt fra hjemmet og ikke var helt billig. Men det er karakteristisk, at hun også her accepterede og viste sin glæde over, at det lykkedes. Måned efter måned ankom der et beløb til København, som tillige med de legater, der kunne skrabes sammen, var nok til at dække de nødvendige udgifter. Heller ikke her svigtede hun nogensinde. Da jeg første gang tog af sted til København, den 1. september 1939, samme dag som krigen brød ud, tog hun afsked med mig på stationen med ordene: *Vær ærlig og flittig*. Dette motto kunne stå over hendes egen indsats i tilværelsen.

Det var meget sjældent, at hun berørte spørgsmålet om min far. Jeg havde allerede fra skoletiden indtrykket af, at noget var galt, men jeg spurgte aldrig. Den eneste gang hun rigtig kom ind på emnet var i 1941, da hun havde fået oplyst, at han var død. Hun gav da ganske kort udtryk for sin sorg. I sine allersidste år – efter at hendes far var død – forærede hun mig et par billeder, som min far havde malet, men kom i øvrigt ikke nærmere ind på spørgsmålet. Det gjorde jeg heller ikke. Jeg havde svært ved at være fortrolig med min mor om disse forhold, men har naturligvis senere fortrudt, at jeg mistede denne nærliggende mulighed for at høre mere om min far og hans familie. Til min hustru, Thea, betroede hun sig mere om disse ting, som var sket for mange år tilbage, og der var ingen tvivl om, at hun stadig bevarede mindet om min far i dyb hengivenhed.

I mine bedsteforældres sidste år var familien flyttet tilbage til det gamle hus i stationsbyen, og her plejede hun sine gamle forældre til de døde, moderen i 1948 og faderen i 1960. På dette tidspunkt, hvor hun kunne have haft en lidt friere tilværelse, var hun imidlertid stærkt sygdomsramt. En smertefuld galdestenslidelse var kommet til, og behandlingen af den stadig værre gigt nedbrød hende fysisk, således at hun kun vanskeligt kunne bevæge sig uden smerter.

Thea tog sig i disse år en del af hende, og hun var på besøg hos hende, da hun i december 1964 fik en blodprop i hjertet. Det førte til et længere hospitalsophold, hvorunder lægerne måtte erkende, at organismen var så nedbrudt af gigtmedicinen, at en stabilisering var umulig. Herefter overførtes hun til et plejehjem ved Brørup, hvor det hurtigt tog en ende. En køn midsommerdag, da man havde kørt hende ud i haven under de blomstrende træer, døde hun. Jeg fik beskeden om den stedfundne forværring af tilstanden så sent, at jeg ikke kunne nå frem.

Min datter, Lone har bevaret et lyst og kærligt billede af sin farmor. Som regel tilbragte hun en del af sommerferien hos hende og oldefar. Hun mindes endnu de glæder, det førte til. Dels at blive forkælet af farmor og dels under nogenlunde frie tøjler at opleve nyt og stifte bekendtskaber med jævnaldrende.

Endelig oplevede min mor i sit allersidste år at blive oldemor og holde den lille Ulla i sine arme. Jeg tror, det var kulminationen.

Skolegang

I modsætning til, hvad der var sædvanligt på den tid, blev jeg skånet for deltagelse i det daglige landbrugsarbejde. Det gav mig gennem min hele opvækst tid til at dyrke mine interesser og også til at dygtiggøre mig yderligere i skolearbejdet. Denne frihed til selvvalgte

aktiviteter anser jeg for en meget væsentlig faktor i min udvikling. I begyndelsen blev spillerummet benyttet til samling af varierende facts gennem udklip af aviser og ugeblade. Eksempelvis fulgte et helt lille lexicon på den tid med Ill. Familie Journal, og det lexicon kunne jeg efterhånden næsten udenad. På et senere trin blev interessen vakt for lokalhistorie og arkæologi. Det lokale landskab med striber af gravhøje og en gren af hærvejen inspirerede naturligt nok til at søge fortidens spor. Da dr. Terkel Mathiassen i 1936 havde opdaget og systematiseret den ældre stenalders Gudenåkultur, var det en stor oplevelse for mig at kunne bidrage med tilsvarende fund af flintflækker og andet affald på bakkerne langs den lokale å. Det førte til et interessant samarbejde med Nationalmuseet, bl.a. kontakten med et par udsendte medarbejdere, som gennemgik lokaliteterne og bekræftede fundenes tilhørsforhold til Gudenåkulturen.

Den aktive interesse for arkæologien sluttede samtidig med, at jeg i 1939 forlod lokalområdet, men jeg nåede da så dybt ned i emnet, at det er forblevet en stadig glæde for mig, når jeg har mødt nye fund eller interessevækkende lokaliteter.

Min mor tog initiativ til at lære mig de mest elementære ting vedrørende stavning og regning inden skolegangen. Jeg var derfor vel forberedt, da jeg som syvårig begyndte i den lille Bjerndrup Forskole, beliggende ude på de flade, forblæste marker. ... Skolen var et godt bekendtskab. Lærerinden, Magdalene Jensen, havde styr på de to årgange, som hun underviste i samme lokale, og forstod at give eleverne en let overgang til skolelivet. For første gang oplevede jeg dagen igennem at være sammen med, og jævnaldrende, og også det var en kontakt jeg nød. Min sidekammerat, Søren Jensen, var en lidt tung og stille dreng, som allerede bar mærke af at have taget hårdt fat derhjemme. Jeg husker endnu hans røde forfrosne hænder. Ham kom

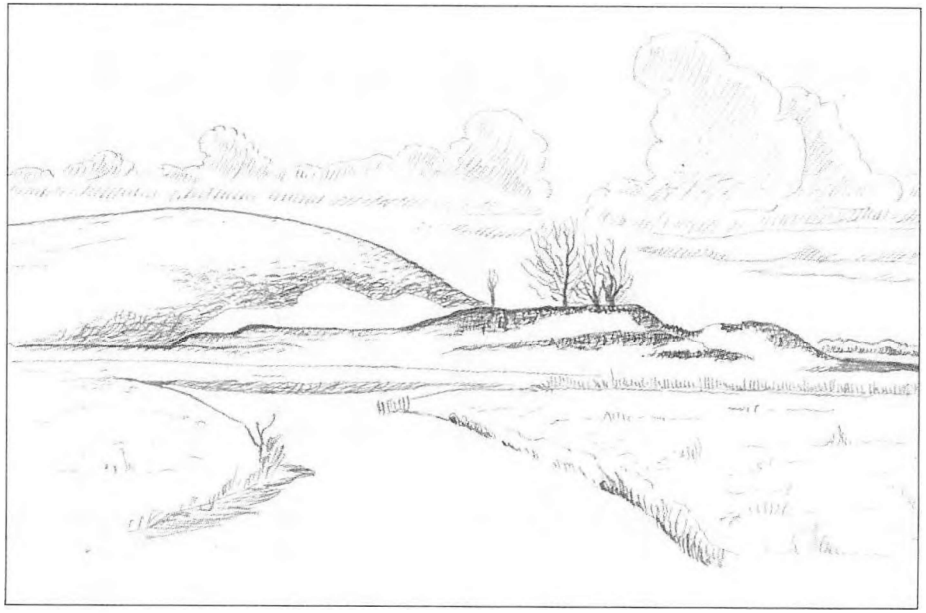

Bakkerne, hvorpå jeg fandt spor af Gudenåkulturen. Tegning af Sv.A. Hansen 1936. Privateje

jeg til at holde sammen med, ikke blot i de to første år i lilleskolen, men også efter at vi begge fortsatte i centralskolen i Gørding. En mere hengiven ven har jeg sjældent mødt. Jeg ved, at han senere overtog fædrenegården, men jeg har ikke set ham de sidste 60 år.

Blandt de øvrige elever husker jeg Arne og Thomas Jensen, som mange år efter blev mine svogre. De var meget forskellige af karakter og gjorde sig bemærkede ved daglige ikke helt venskabelige slagsmål med hinanden. Uoverensstemmelserne og drillerierne fortsatte, da jeg senere mødte dem på familiebasis.

Et tredje godt bekendtskab fra skolen var Inger Mørck, hvis moder boede i et lille hus på skolevejen, således at vi som regel fulgtes

med hinanden. Jeg oplevede hende som en god og rar pige. Sidste gang, jeg hørte om hende, var hun sporvognskonduktør i krigstidens Berlin. Jeg ved ikke, om hun slap fra det med livet i behold.

Ved begyndelsen af 3. klasse gik skolevejen til centralskolen i Gørding. Skolen var forsynet med en realafdeling, som var blevet til på initiativ af byens matador, den radikale politiker og læge J. K. Jensen, kendt som folketingsmand JENSEN-Gørding, for som han sagde *at gøre det muligt for småfolks børn at få en uddannelse*. Det var i øvrigt det almindelige indtryk, at han var en bedre politiker og lokaløkonomisk matador, end han var læge. I de fleste tilfælde lød hans diagnoser på, at det var *noget med kirtlerne*. Han fejrede nok sine største triumfer som tandudtrækker, det lykkedes ham at få ryddet munden på de fleste i sognet, så der var plads til et gebis i konfirmationsgave.

Skolen i Gørding var en succes. Det var lykkedes at tilknytte en stab af overordentlig gode lærere, og realklasserne nåede en standard, som var almindeligt respekteret på de gymnasier, hvor en del af eleverne senere skulle fortsætte. Jeg husker ikke en dårlig lærer, men flere som var enestående dygtige. Et ganske særligt forhold, fik jeg til overlærer, senere skoleinspektør, Jakob Larsen-Petersen (naturfag) og hans hustru, Gertrud, der ligeledes var lærer (dansk) bl.a. i kraft af et langvarigt og godt kammerat skab med deres søn, Bent. Han og jeg havde fælles interesser i litteratur (Huxley, D.T. Lawrence og Dostojevski) og i botanik. Den sidste interesse førte til dejlige vandringer i fællesskab i egnens hede- og moseområder med snak om alle de aktuelle problemer, som nu engang interesserer unge i 16-17-års alderen. Gennem samling til ret omfattende herbarier udvidede vi vore botaniske kundskaber.

Dette venskab førte i øvrigt til nogle af de bedste oplevelser i min

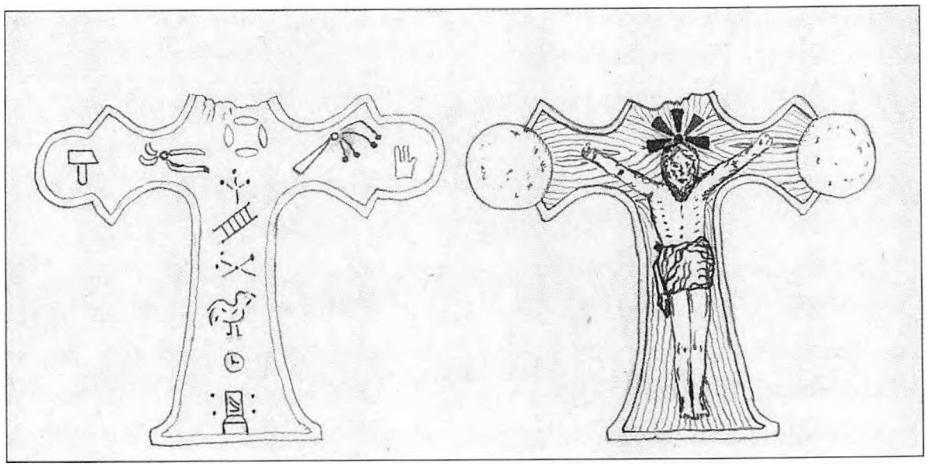

Middelalderligt pilgrimskors af bly, som jeg fandt i Ilsted på en gren af Oksevejen. Tegning af Sv.A. Hansen. Privateje

helt grønne ungdom, nemlig at lærerfamilien hvert år inviterede mig med på ferie i deres hyggelige sommerhus ved Sjelborg Strand i Hjertingbugten. Her åbnede sig en helt ny verden for mig. Pragtfulde ture langs strandens klinter, fisketure på fjorden og udflugter til *Eventyrets Land*, den enestående smukke halvø, Skallingen, med dens helt uberørte natur. Endvidere et fornøjeligt samvær med mange andre unge, idet naboen var Esbjerg Børnehjems sommerhus, og i Hjerting lå en af de Københavnske Skolers Feriekolonier, som vi også fik indpas hos.

Vore jævnaldrende på børnehjemmet omgikkes vi dagligt, og nære venskaber og sværmerier opstod i ferierne. Den søde lille solbrune Oda blev min første alvorlige kærlighed, som fuldbyrdedes i gode, varme kys. Der var alvor i legen og den fortsatte fra ferie til ferie, indtil det endelige opbrud, da hun var vokset fra børnehjem-

met. Ak, ja, hun klarede ikke udslusningen. Jeg traf hende et par år senere en aften i Esbjerg som prostitueret og ret anløben af druk. Jeg måtte takke nej til hendes favorable tilbud.

Hos de Københavnske Skolers Feriekolonier, de såkaldte svagbørnskolonier, hvoraf en var beliggende i Hjerting, fik Bent og jeg også indpas formidlet af hans faders lærerindebekendte. Det var en helt anden slags pigebørn, end vi tidligere havde kendt. Københavnerpiger med en større charme, selvbevidsthed og erfaring. Også det førte til venskaber, som varede ved efter at vi havde påbegyndt vore studier i København. Kaja (Holmgrün) og *Fido* mødtes vi med flere gange. Fido (hendes rigtige navn er glemt, for det blev aldrig benyttet), en meget køn, blåøjet pige, blev desværre hurtig erobret af en kommunalarbejder og gift. Han havde jo den fordel frem for vi andre, at han kunne forsørge hende. Med Kaja blev bekendtskabet mere langvarigt, jf. afsnittet om studieårene.

Venskabet med Bent og sommerferierne i Sjelborg varede ved i gymnasietiden helt op til studentereksamen i 1939. Også i København fortsatte vi med at mødes, men sjældnere på grund af forskellige studiefag, og at vi boede langt fra hinanden. Men chokerende var det, da Bent i 1944 omkom, efter som frihedskæmper at have deltaget i jernbanesabotage i nærheden af Brørup, hvor han som medicinstuderende var volontør på hospitalet.

En anden kammerat, som jeg omgikkes meget i realskolen, var Helge Okholm Hansen, søn fra proprietærgården Gørdinglund. Han var en del ældre end vi andre i klassen, idet han først begyndte sine studier efter nogle års arbejde i landbruget og højskoleophold i Rødding og Ollerup. Helge var stærkt påvirket af den pacifistiske bevægelse og fandt i mig en interesseret og lydhør meningsfælle. Vore veje skiltes dog allerede ved slutningen af realskolen, da han på

Bramming Hovedgård, fotograferet til prospektkort ca. 1905. Foto i privateje

grund af sin alder foretrak at gå videre på et hurtigt studenterkursus for at spare et år.

Realeksamen 1936 blev bestået med udmærkelse, og efter sommerferien begyndte jeg på Esbjerg Statsskole. Det betød en længere skolevej end tidligere, nemlig foruden de 3 km på cykel til stationsbyen turen med tog til Esbjerg.

Også i andre henseender betød skiftet forandringer; nogle endda ret chokerende. Taget som helhed erindrer jeg gymnasieårene som nogle af mit livs tristeste. Det var der flere grunde til. For det første var der klassekammeraterne, domineret af den esbjergensiske overklasses børn, som ikke var noget godt bekendtskab. Det var faktisk første gang, jeg virkelig mødte begrebet klasseforskel og forskellen

mellem land- og byboer. Der gik et tydeligt skel mellem de elever, som havde gennemført mellemskolen på selve statsskolen og dem, der som vi, kom enten fra omegnen eller fra andre esbjergensiske skoler, altså kom udefra. Vi søgte udelukkende kammerater inden for den sidste gruppe. Der var 6 piger i klassen, pæne, almindelige og kedelige, som allerede lignede deres mødre alt for meget. Jeg erindrer ikke, at jeg de år, vi var i samme klasse, overhovedet har vekslet ord med nogen af dem. Sært nok, for i klassen nedenunder gik to helt vidunderlige tøser, Esther og Lise.

Til de bedste oplevelser i gymnasietiden hører også mine kontakter med familien Prip. Hvordan jeg egentlig kom ind i denne kreds, kan jeg ikke huske. Men i Neptun mødte jeg datteren, Lise, og vi havde nogle pacifistiske holdninger tilfælles. Under alle omstændigheder blev jeg inviteret til familiens dejlige hjem i Kongensgade og mødte begge forældrene. Faderen, indehaveren af forsikringsagenturet Jens Prip & Søn, var et stilfærdigt og hyggeligt menneske, hvilende i sig selv med en stille humor på sin lidt uengagerede måde, samtidig med at han behandlede vi unge som voksne mennesker, han godt gad beskæftige sig med og omgav med en umiddelbar varm hygge. Hans afslappede, lidt vegeterende holdning stod i modsætning til hans hustru, Louise Prips, energi og engagement, der omfattede en meget aktiv deltagelse i byens forhold, herunder radikal politik, fredsarbejde og kunstforeningsaktiviteter. Al denne aktivitet forstod hun imidlertid at administrere med en varme, venlighed og personlig interesse, som hver gang gjorde til en oplevelse, at være i hendes selskab. Det er måske for meget sagt, at hun blev som en anden mor for mig i gymnasietiden, men hun sørgede for, at jeg fik utroligt mange positive oplevelser. Da vi fejrede vor studenterfest på Strandhotellet i Hjerting, sluttede hun sig til mig med en glæde og et engagement, som om det havde været hendes egen søn.

Forbindelsen til Prip-familien førte mig også ind i en anden rar og hyggelig kreds. Det drejer sig om godsejerfamilien på det nærliggende Bramming Hovedgård. Sagen var den, at deres datter, Esther var klassekammerat med Lise Prip. Det havde ført til stadig hyppigere kontakter mellem forældrene, som i mangt og meget delte en behagelig afslappet livsholdning. Samværet fandt som oftest sted på hovedgården, hvor de to familiefædre også dyrkede deres fælles interesse for lystfiskeri. Min ven, Bent, var en stor beundrer af Esther, en glad og flot blondine med et sprudlende humør, og jeg selv kunne ikke få nok at Lise. Derfor var vi ikke sene til at bestige cyklerne, når vi blev inviteret til hovedgården for at »lege« med de unge damer. Og det blev en leg i bogstaveligste forstand med vipper og gynger og boldspil, sluttende med den hyggelige aftenkaffe på borgen, hvor snakken gik om alt mellem himmel og jord. Og i mørket uden for murene luskede Cay Lykkes genfærd rundt med hovedet under armen.

(Cay Lykke var 1600-tallets største danske Casanova – han kom ulykkelig af sted med et brev til en veninde, hvori han påstod – vist ikke urigtigt – at dronningen lå med sine lakajer. Brevet kom i kongens besiddelse og Cay Lykke dømtes for majestætsforbrydelse til at miste ære, liv og gods. Han undslap til Sverige, så man måtte nøjes med en henrettelse in effigie på en legemsstor voksfigur. Hans gods – en god del af Fyn – endte i Frederik den tredjes slunkne kasse. Selv tilbragte han sine sidste dage på Bramming Hovedgård hos sin stedatter, Sophia Amalie Friis.)

Nu gik han så igen med hovedet under armen som straf for de gravide tjenestepiger, som havde druknet sig i voldgraven, efter at være blevet svigtet af denne stadig formidable don Juan. Sent blev det som

regel inden vi brød op, og meget var der at snakke om på vejen hjem. Vi nød at være sammen med disse mennesker. Fædrene behandlede os som voksne mennesker, og fra de potentielle svigermødre skinnede nådens sol. Men pigerne ville noget andet. Kredsen opløstes i 1939. Esther så vi aldrig igen, hun blev gift med en englænder. Bent døde i 1944 under frihedskampen, og Lise er langt borte som bibliotekar i Oslo. Også firmaet i Kongensgade er væk – Alle spor er slettede.

Universitetet

[Efter beskrivelsen af sin skolegang fortæller Sv. Aa. Hansen om sit liv i statens og økonomiens tjeneste i efterkrigstiden, så følger beretningen om hans erfaringer med 60erne:] Efter historikernes hårde angreb på min disputats, var det en særlig glæde, da Kristof Glamann i 1967 indbød til et samarbejde om oprettelse af et institut for økonomisk historie, som i lige grad skulle rekrutteres fra økonom- og historikerside. I de »rige 60'ere« lykkedes det at komme igennem med en sådan plan, og dette institut udviklede i de følgende år en frugtbar aktivitet, som satte sig spor i en hurtigt voksende skriftserie og en række kollokvier, som var livligt besøgt af de studerende. Jeg påtog mig den opgave at få etableret et funktionsdygtigt bibliotek ved instituttet gennem boggaver og ved at fremskaffe midler til bogkøb. Arbejdet i instituttet medførte inspirerende kontakter til historikere som Kristof Glamann, Niels Thomsen og Ole Feldbæk, som jeg længe opretholdt forbindelsen med.

Dette lovende tværfaglige samarbejde blev, som så meget andet ved universitetet ødelagt af studenteroprøret i 1968. Dette kapitel af universitetets historie kom jeg til at opleve fra første parket, idet jeg på daværende tidspunkt var bestyrer for økonomisk institut, formand for den statsvidenskabelige afdeling af fakultetet og just var blevet udpeget som medlem af Konsistorium, efter at vort hidtidige medlem, Anders Ølgaard, havde fået orlov for at være økonomisk rådgiver for regeringen i Malaysia.

Studenteroprøret var en sælsom oplevelse. Inspireret af tilsvarende begivenheder i USA, Frankrig og Vesttyskland og tilskyndet af bladet Information havde de psykologistuderende barrikaderet sig i deres institut, som lå på 3. sal i studiegården lige over økonomisk institut. Deres krav for at rømme instituttet bestod fortrinsvis i en ændring af studienævnet, således at det blev paritetisk sammensat og fik bestemmende indflydelse på en række studierelaterede forhold. Disse krav imødekom universitetets rektor, Mogens Fog, stik imod det løfte han havde givet konsistorium.

Ved økonomisk institut var vi relativt hurtig nået frem til en rimelig ordning med vore egne studenter, men så let skulle vi ikke slippe. I konsistorium var studenterpresset stærkt, og det blev støttet af de yngre lærere og frem for alt af rektor, som åbenbart indså, at det gennem oprøret var muligt at virkeliggøre nogle af de drømme, som det havde været ham umuligt at realisere gennem sin mangesidige politiske aktivitet.

Under arbejdet i konsistorium kom jeg tæt på personen, Mogens Fog, og det retoucherede unægtelig billedet af den fremragende frihedskæmper og politiker. Jeg bemærkede tidligt, at modstanden mod Fog var stærkest fra hans egne kollegaer i det lægevidenskabelige fakultet. På min forespørgsel om hvorfor, svarede K. Brøchner Mortensen prompte: *Det er fordi, vi kender ham.* På et område optrådte Fog nærmest som en nar. Det var i spørgsmålet om påklædning. Studenternes modstand mod, at professorerne bar kjole og

hvidt til årsfesterne gjorde Fog til sin med den (marxistiske) begrundelse, at det var en feudal påklædning. Til afløsning foreslog han for sit vedkommende en kopi af kåberne fra de middelalderlige universiteter, og komponerede sig til den ende en blå kåbe med cyklamenfarvede revers. Således påklædt lod han sig forevige i farver til universitetets årsskrift, som vi siden fik forelagt til beslutning i konsistorium. Her endte det hele, som det burde nemlig på det komiske plan, ved at Fogs mere humoristiske meningsfælle, Morten Lange, foreslog og fik vedtaget, at Fog godt måtte gå i en sådan dragt, men kun når han var i udlandet. Et andet barokt udslag af Fogs påklædningsdille udspandt sig i forbindelse med den årlige middag for konsistoriums medlemmer. Her – hvor ingen studenter var til stede og kunne få ondt af det – dekreterede han kjole og hvidt. Tåbeligheden kunne vel ikke nå højere end, at 20 mænd klædte sig sådan ud for hinanden.

Jeg opfattede Fogs karakter som bestående af nogenlunde lige dele personlig charme, politisk tæft og rå brutalitet. Det var en blanding, som konsistoriums bløde og konfliktsky professorer ikke formåede at stille synderligt op imod, så meget mindre som både medierne og Folketinget utvetydigt gav udtryk for, at der for enhver pris ønskedes en ændring i universiteternes styreform.

På denne baggrund tromlede Fog med gode og dårlige argumenter i en uskøn blanding et meget yderliggående styrelsesforslag gennem konsistorium. En gruppe af professorer (Knud Brøchner-Mortensen, Alf Ross, Preben Plum, Bent Noach, Arne Noe-Nygaard og mig selv) søgte at standse forslaget med krav om, at det for at opnå gyldighed måtte sættes til urafstemning blandt universitetets nuværende styrelsesberettigede, nemlig professorerne. Dette lykkedes det virkelig at få flertal for i konsistorium, men ved urafstemningen mangle-

de vi 3 stemmer i flertallet blandt universitetets ca. 150 professorer. Ærgerligt så tæt på.

Herefter kunne styrelsesudkastet gå videre til Folketinget, som også havde udbedt sig forslag fra de øvrige universiteter. Lovgiverne var imidlertid bindegale. Blandt de modtagne forslag var Fogs det mest yderliggående, men netop det valgte de med beskedne ændringer i juni 1970 at ophæve til ny styrelseslov for samtlige universiteter. Det kom man hurtigt til at fortryde, men alle senere forsøg på ændringer har været beskedne. Noget sådant er jo nærmest en irreversibel proces: Det er så let at slække, men så uendelig svært at stramme igen.

Styrelsesloven indvirkede hurtigt på livet ved universiteterne. Studenteroprøret fik i kraft af Fogs protektion et alt for let spil. Det gav de studerende langt mere indflydelse end noget andet sted i verden, og det havde slet ikke været nødvendigt over for et så svagt oprør, som det danske. Ole Grünbaum nåede i en kronikserie i Jyllands-Posten efter min mening nær til sandheden, når han konstaterede, at 68'erne *viste sig som endnu værre magthavere på universiteterne end de gamle professorer, de havde fået erstattet. 68 var helt igennem et traditionelt oprør, hvor nye folk ville have de gamles magt – uden at have modenheden og visdommen til at forvalte magten. Og uden at have noget nyt at komme med.*

I flere henseender prisgav man universiteterne til politisk kapitulation. Det mærkedes, efterhånden som den dogmatiske marxismes dødbidere satte sig til rette i de styrende organer og påvirkede uddannelsen og forskningen med deres autoritære holdninger. Stærkest mærkedes gennemslaget inden for de fagområder, hvor studenteroprøret tog sin begyndelse: psykologien, sociologien og danskstudiet. Men til trods for de økonomistuderendes mere besindige holdning,

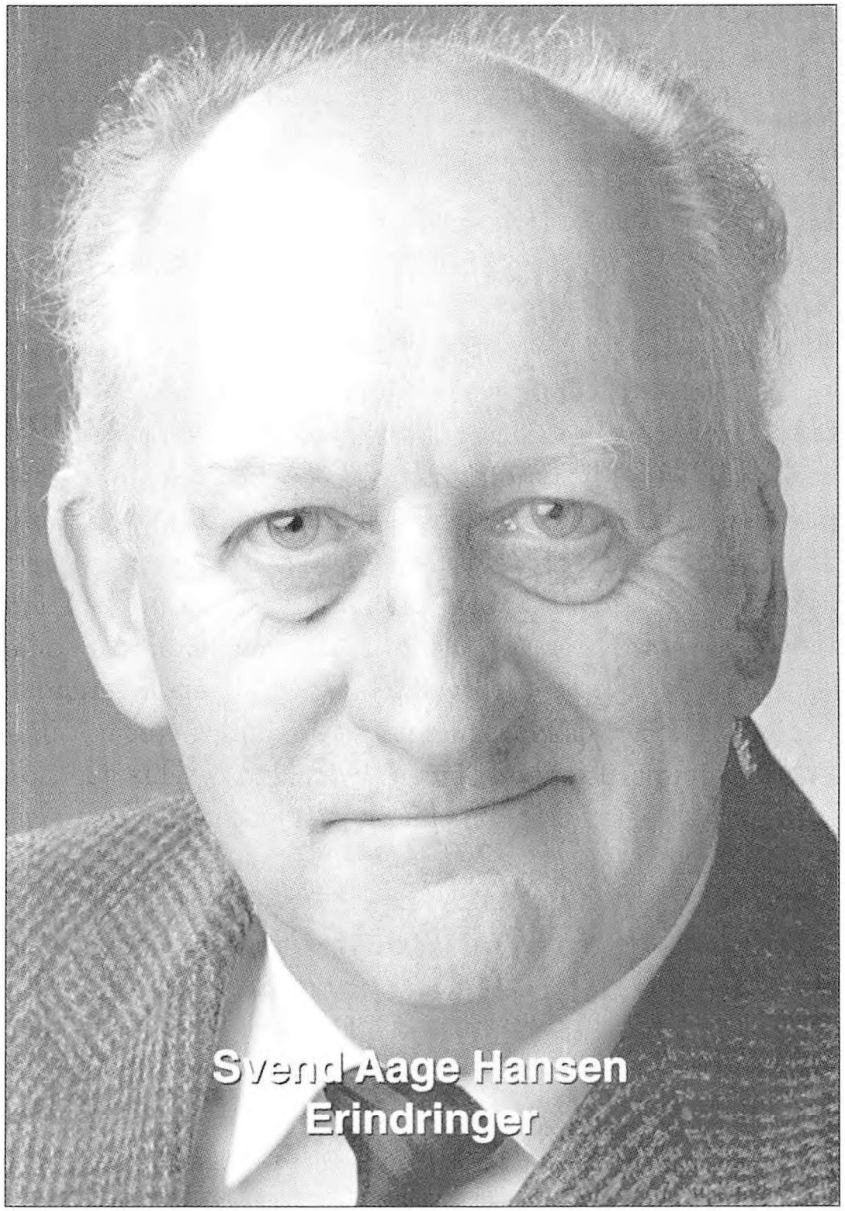

var det dog ikke muligt at afværge, at en del af vores tid og ressourcer måtte stilles til rådighed for dosering af marxistisk pladder økonomi.

Under disse omstændigheder var det uundgåeligt, at universiteterne gik i tomgang gennem en halv snes år. Ikke mindst på ledelsesplanet var virkningen katastrofal. Med den nye magtfordeling var det umuligt for andre end stærkt venstreorienterede professorer at opnå valg til rektoraterne. Det udelukkede en række internationalt orienterede begavelser, som ikke havde en chance for at komme i betragtning og støtte universitetets vaklende ry. Bunden nåedes i 1979, desværre det år, universitetet fyldte 500 år og stillede sin naragtighed til skue for et internationalt forum.

Samtidig blev den tid, som burde have været anvendt i forskningens tjeneste udhulet af spildtid anvendt i det voksende antal kollegiale råd og nævn med studenterdeltagelse. Der måtte jeg også tage min tørn. Om dette er jeg ubeskeden nok til at citere, hvad min daværende kollega, Sven Danø, skriver i sine erindringer om studenteroprøret (*Halvtreds år for Rachel*, 1996, side 17). *Et lyspunkt i 1970'erne var det, at Svend Aage Hansen var institutbestyrer i nogle år. Det gav ham anledning til at udfolde et overdådigt temperament. Når han præsiderede, stod et usynlig skilt 'bider' foran ham, og ve den der så vovede at være uartig – bestyreren langede ud med en verbal lussing, så recipienten visnede helt ned i sokkeholderne. Dengang kunne man næsten glæde sig til næste institutmøde.* Ja, funktionen som domptør var ikke uden sine humoristiske aspekter, men de saglige resultater af indsatsen var desværre begrænsede

Sv. Aa. Hansen. Omslagsfoto fra bogen ved Huset Mydtskov.

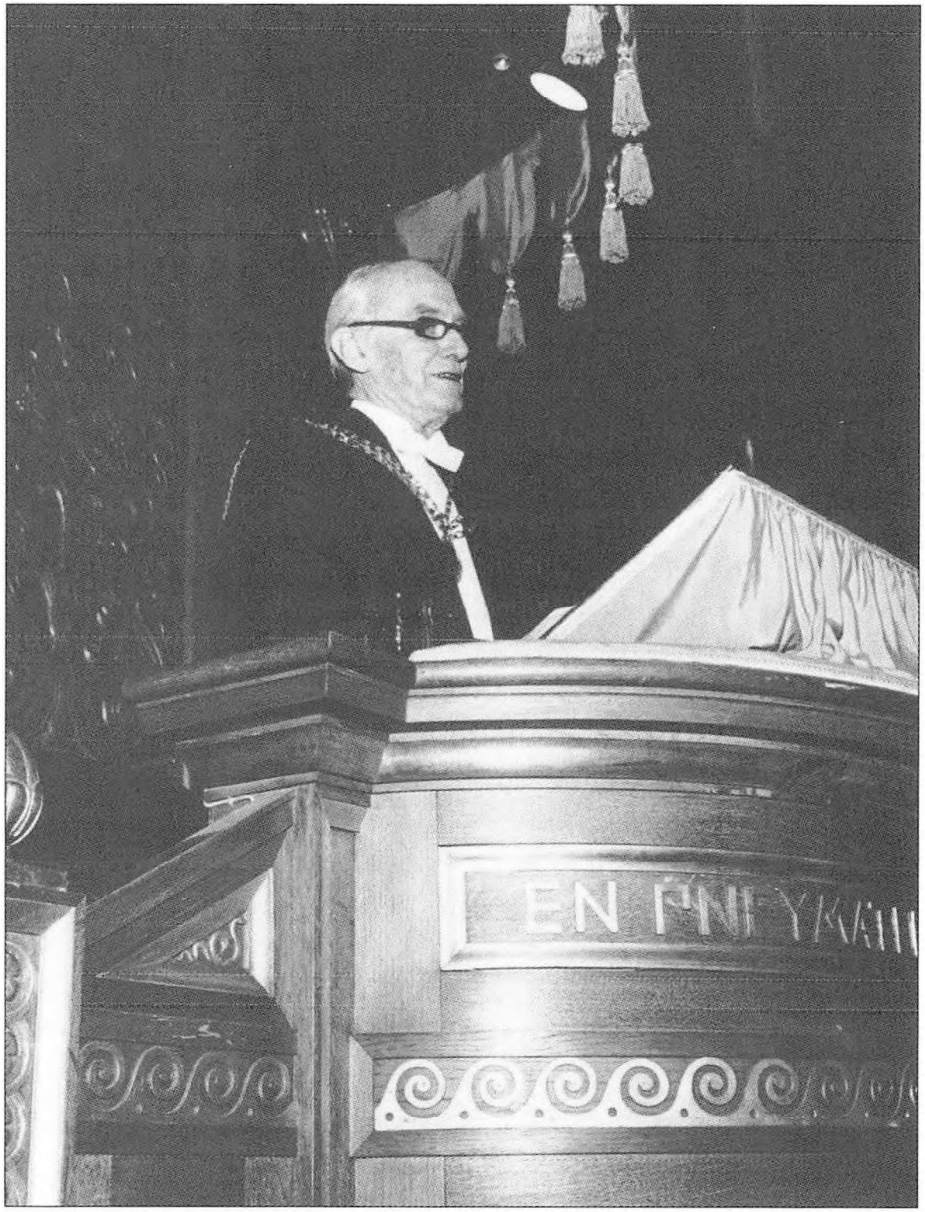

under de givne forudsætninger.

I 1970 blev der i anledning af Lenins 100-årsdag afholdt en konference for økonomisk historie i Leningrad. Endnu på dette tidspunkt havde jeg fra mit kontor haft udsigt til en husvæg, med påmalet slogan : *Ned med professorvældet*. I Sovjet var tonen anderledes. Indkørslen til Leningrad smykke des af transparenter med sentenser som: *Længe leve Sovjetunionens fremragende videnskabsmænd*. Da kunne jeg ikke undertrykke følgende sarkasme: *Endelig er vi kommet til et civiliseret land.*

Det skulle dog hurtig vise sig, at det var så som så med civilisationen. Jeg havde i anledning af konferencen færdiggjort en lille økonomisk-historisk afhandling under titlen *Early Industrialization in Denmark* med henblik på at fremlægge den på den udstilling af nyere arbejder, som altid fandt sted ved sådanne konferencer, og som de russiske værter også havde forpligtet sig til. Efter ankomsten til Leningrad afleverede jeg en halv snes eksemplarer til det russiske sekretariat med henblik på udstillingen. Da denne åbnede, savnedes bogen imidlertid og det samme gjaldt de værker, som de øvrige vestlige kollegaer havde indleveret. Kun den marxistisk orienterede litteratur var fremlagt. Ved forespørgsel i sekretariatet beklagedes det, at bøgerne desværre var forsvundet, men at man satte alt ind på at finde dem. Det lykkedes mirakuløst nok på afrejsedagen, efter at udstillingen var lukket, men dog tids nok til at jeg nåede at forære mine russiske kollegaer eksemplarer af bogen.

Efter at have aftjent den kollegiale værnepligt i de styrende or-

Studenteroprøret fik i kraft af Fogs protektion et alt for let spil. Mogens Fog på Universitetets talerstol. Foto i Det Kongelige Biblioteks Kort- og Billedsamling.

ganer var det en velsignelse igen at kunne koncentrere sig om det videnskabelige arbejde. I mit tilfælde blev der tale om medarbejderskab i et stort interessant projekt, nemlig *Dansk social historie* 1980-84. Inden studenteroprøret var jeg medarbejder på *Dansk Pengehistorie* (1968).

Pengehistorien, hvor forarbejdet allerede var startet i 1962, blev udarbejdet som et jubilæumsskrift i anledning af Danmarks Nationalbanks 150-års jubilæum den 4. juni 1968. Dette projekt medførte et meget inspirerende samarbejde i et team bestående af Erik Hoffmeyer, Erling Olsen, Knud Erik Svendsen, bankens senere direktør Richard Mikkelsen og direktionssekretæren Kirsten Mordhorst. Vi mødtes i de år, arbejdet foregik, hver måned i banken og drøftede arbejdets gang og fik samtidig adgang til bankens omfattende arkivmateriale. Fremstillingen blev lagt omkring en fælles linie i den forstand, at samspillet mellem pengesystemets udvikling og de realøkonomiske forhold blev gjort til det centrale, mens man opgav tidligere fremstillingers mere isolerede opfattelse af pengeteoretiske spørgsmål. Inddragningen af de realøkonomiske forhold medvirkede til, at vi på væsentlige punkter kunne foretage omvurderinger af den pengepolitiske udvikling, og værket er bl.a. blevet flittigt udnyttet til undervisningsformål.

Dansk social historie er resultat af et initiativ fra Statens Humanistiske Forskningsråd, løftet af rådets daværende formand, rigsarkivar Vagn Dybdahl. Det pågældende arbejde var det første forsøg på at fremstille en dansk socialhistorie, og værket bærer naturligvis præg af usikkerheden i emneafgrænsningen og de forskellige forfatteres varierende metodiske holdninger. I 1980 var socialhistoriens syv bind udkommet. Det blev modtaget som et skelsættende værk i nyere dansk historieskrivning, både i kraft af de resultater, som her var samlet, og de perspektiver det åbnede for videre forskning. I anmeldelserne er værket selvfølgelig blevet anfægtet fra marxistisk hold på grund af forfatternes manglende brug eller negative holdning til Marx. Værkets to sidste bind er blevet til i et samarbejde mellem lektor Ingrid Henriksen og mig, således at jeg har stået for ca. 2/3 af fremstillingen, som dækker perioden 1914-78. Disse to bind er i øvrigt senere udkommet i en ajourført særudgave, idet forlaget skønnede, at der til undervisning i samfundsfag ville være en særlig efterspørgsel efter dem. Jeg har med fornøjelse noteret mig at være særlig hårdt ramt af den marxistiske kritik (i Den jyske Historiker, nr. 23-24, 1982) beskyldes jeg for at lade mig styre *af et politisk økonomisk udgangspunkt, der ligger et sted omkring Djengis Kahn/Milton Friedmann* (amerikansk økonom, inspirator af Ronald Reagans økonomiske politik).

Mine marxistiske venner må tilgive, at jeg medregner deres vurdering til de andre udtryk for anerkendelse, som jeg mødte i mine sidste år på universitetet. Hertil hører Rosenkjær-prisen, som jeg fik i 1980. Særtryk af Rosenkjær-foredragene i radioen er senere fremkommet i Jernbanetidende juni 1982. Senere fulgte optagelsen i Videnskabernes Selskab 1981, i Det kgl. Danske Selskab for Fædrelandets Historie 1981 og i Selskabet til Udgivelse af Kilder til dansk Historie 1981.

Trods de senere års børnehavestyre på universiteterne hører arbejdet her utvivlsomt stadig til noget af det mere attraktive. Derfor havde jeg aldrig forestillet mig, at jeg ville gå, før alderen tvang mig til det. Det skete dog alligevel. Inspireret af arbejdet med min selvangivelse fandt jeg i januar 1984 ud af, at jeg ville have samme beløb til rådighed, efter at skat og husleje var betalt, hvis jeg fik på pension i 65 års alderen og tog ophold i mit hus på Fyn. Så syntes jeg

alligevel, at det var for stærkt at arbejde gratis og indgav min afskedsansøgning, som blev bevilget med virkning fra 1. september 1984.

Lykken ved den slags beslutninger kan først vurderes, når man har prøvet den ny tilværelse. For mig blev skiftet absolut positivt.

Forf. Svend Aage Hansen, f. 1919, tidl. professor ved Københavns Universitet. Se også Dansk biografisk leksikon. Bind 15. 1980. Side 686-87. Adresse: Assensvej 24, 5853 Ørbæk. Ovenstående er fra: Svend Aage Hansen: Erindringer. Eget forlag, 2001. 114 sider, illustreret. Pris: 180 kr. Kan bestilles hos Eva Carlsen tlf. 33 11 58 12, fax 33 15 28 75, e-mail >eva@akf.dk< , Nyrupsgade 37, 1602 Kbh. V.

Note: Forf. har siden om Bramming Hovedgård oplyst, at det drejede sig om godsforvalter Ole Hansen, f. 1892 i Ugilt, Hjørring amt og hustru Petrea Kirstine Hansen, f. 1890 i Ry, Skanderborg amt, og deres børn Henning Grand Hansen, f. 1924 i Eising, Ringkøbing amt, og Ester Grand, f. 1920 i Vester Nebel. Alt ifølge Folketællingen 1940. Rigsarkivet. Red.